

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระบวนการยุติธรรมถือเป็นหนึ่งกลไกสำคัญในการควบคุมสังคม โดยในประเทศไทยใช้ระบบนิติรัฐ (Legal State) ประกอบกับหลักนิติธรรม (The Rule of Law) นั่นคือ พลเมืองทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายอย่างเดียวกัน และเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบมากกว่าพลเมือง โดยกฎหมายจะทำหน้าที่กำหนดบรรทัดฐานและควบคุมความประพฤติของพลเมืองในสังคม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข¹ ซึ่งการใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และบุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้ แต่อย่างไรก็ตาม ในสังคมไทยยังมีบุคคลบางกลุ่มได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างหรือด้อยกว่าบุคคลอื่นในสังคม เช่น ชนกลุ่มน้อยที่มีเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ คนที่มีสภาพร่างกายไม่สมบูรณ์ คนพิการ ผู้ยากไร้ ซึ่งถือเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เกิดเป็นปัญหาช่องว่างและความไม่เป็นธรรมของบุคคลในสังคม และความไม่เสมอภาคของบุคคลภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ ยังปรากฏให้เห็นอยู่อย่างสม่ำเสมอ เช่น ความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมซึ่งเกิดขึ้นระหว่างคนจนกับคนรวยในเรื่องทัศนคติและความมีอคติของประชาชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมต่อลักษณะของอาชญากรรม

หลักการดำเนินคดีอาญาตามกระบวนการยุติธรรม เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น จำเป็นที่รัฐจะต้องเข้ามาดูแลรักษาผลประโยชน์ของรัฐ คือ ความสงบเรียบร้อยของประชาชน

¹ จาก กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย : ฉบับประชาชน (น. 1), โดยสำนักงานกิจการยุติธรรม, 2552, กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

ภายในรัฐ โดยรัฐจำเป็นต้องทำการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานรัฐที่จะควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดได้ อาจเป็นการก้าวล่วงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลหรือจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม การก้าวล่วงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลผู้ถูกกระทบกระเทือนจากการดำเนินคดีอาญาอาจเป็นผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลอื่นจะต้องมีขอบเขตการจำกัดอำนาจรัฐเกี่ยวกับมาตรการบังคับต่างๆ ได้แก่ การจับ การค้น การขัง การควบคุม และการปล่อยตัว ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินคดีอาญา ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการดำเนินคดีอาญา ป้องกันการหลบหนี หรือไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน แต่การควบคุมตัวหรือการขังผู้ต้องหาหรือจำเลยระหว่างสอบสวนหรือระหว่างพิจารณาคดีถึงแม้จะเป็นการจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหว เป็นการลดรอนสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในการแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อต่อสู้คดี แต่หากไม่ควบคุมหรือขังบุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเหล่านี้ไว้ในระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาของศาลการดำเนินคดีก็ไม่อาจกระทำได้

เครื่องมือในการดำเนินคดีอาญามีอยู่สองอย่าง คือ พยานหลักฐานอย่างหนึ่ง และมาตรการบังคับอีกอย่างหนึ่ง² ซึ่งปัจจุบันมีการใช้มาตรการบังคับ ได้แก่ การเรียก การจับ การค้น การควบคุมตัว การขัง และการนำตัว เพื่อเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ พบว่า ในทางปฏิบัติมีปัญหาเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งกระบวนการในการจับกุม ขุมขัง ค้นตัวและการนำตัวผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดมาลงโทษเป็นกระบวนการที่กระทบถึงสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของผู้ถูกกล่าวหา โดยหลักในการดำเนินคดีอาญาต้องใช้หลักการตรวจสอบ การสอบสวนต้องเริ่มตั้งแต่การตรวจสอบความจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งผู้กระทำความผิดที่แท้จริง แต่ปรากฏว่าการสอบสวนคดีอาญาที่กระทำกันอยู่ในทางปฏิบัติไม่ตรงกับหลักกฎหมายเป็นส่วนมาก จึงเป็นปัญหาพื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย คือ การที่ทางปฏิบัติไม่ตรงกับหลักกฎหมาย³

การใช้อำนาจรัฐโดยกลไกของกระบวนการยุติธรรมต้องคำนึงถึงการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมไปพร้อมกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้วย เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เมื่อบุคคลใดก็ตามถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญานั้นย่อมได้รับความเดือดร้อน ไม่เพียงแต่บุคคลผู้นั้นแต่รวมถึงบุคคลในครอบครัวของผู้นั้นด้วย ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะยอมรับหลักการที่ว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ก่อนที่จะได้รับการพิจารณาพิพากษาจากศาล (Presumption of innocence) แต่ความเป็นจริงแล้ว เรากลับ

² จาก *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8) (น. 81), โดยคณิต ณ นคร, 2555, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

³ จาก *อภิวัดณ์กระบวนการยุติธรรม* (น. 220-221), โดยคณิต ณ นคร, 2557, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ปฏิบัติกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยังมิได้รับการพิจารณาพิพากษาจากศาลว่าเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากผู้ต้องหาหรือจำเลยผู้นั้นมิได้รับการประกันตัวหรือปล่อยชั่วคราวก็จะถูกคุมขังในเรือนจำเพื่อรอการพิจารณาของศาล อันเป็นการลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ถึงแม้ว่ากฎหมายได้บัญญัติมาตรการต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์มาตรฐานสากล และการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสิทธิการมีทนายความ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างต่อเนื่อง รวดเร็ว และเป็นธรรม แต่มาตรการทางกฎหมายหรือการควบคุมทางตุลาการหรือการกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการประกันตัวหรือปล่อยชั่วคราวยังไม่ได้รับการพัฒนาหรือวางแนวทางหรือสร้างเครื่องมือที่เป็นการคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยและสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้พิพากษาได้ว่า หากปล่อยตัวไปแล้วจะมีตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยมาดำเนินคดีอย่างแน่นอน ทั้งกฎหมายของไทยที่บัญญัติไว้เพื่อให้อำนาจศาลกำหนดเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวเกี่ยวกับที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยก็มีอยู่จำนวนน้อย ทำให้การควบคุมบุคคลไว้ในอำนาจรัฐมีความคับแคบอยู่แต่ในคุก ไม่มีความหลากหลายเทียบเท่ากับกฎหมายของต่างประเทศ ทำให้ผลการบังคับใช้กฎหมายในควบคุมตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐไม่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งในทางปฏิบัติเจ้าพนักงานหรือศาลมิได้ให้ความสำคัญกับเรื่องความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐเลย ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยต้องถูกกักขังโดยไร้ซึ่งอิสรภาพในระหว่างถูกดำเนินคดี และหากจะปล่อยชั่วคราวส่วนใหญ่มักใช้ดุลพินิจในการสั่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยยึดหลักประกันเป็นสำคัญ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อการพิจารณาของผู้พิพากษาได้ ซึ่งหลักปฏิบัติไม่ตรงกับหลักกฎหมาย

ความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจของผู้ต้องขังหรือจำเลยส่งผลโดยตรงต่อสิทธิการปล่อยตัวชั่วคราว นั่นสะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติตามหลักกฎหมายที่ไม่เสมอภาคกัน การกำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นหลักตามข้อปฏิบัติที่ว่าทุกคนพึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือแม้ศาลเห็นว่าการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวต้องเป็นเรื่องมีเหตุจำเป็น และศาลต้องแสดงเหตุผลที่สั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวตามกฎหมาย ซึ่งดุลพินิจของศาลในการสั่งคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวนั้นก็ยังคงขึ้นอยู่กับ การเรียกประกันหรือหลักประกันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในปี พ.ศ.2554 ตั้งแต่เดือนมกราคม – ตุลาคม⁴ พบว่า มีจำนวนคำร้องขอปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหา/จำเลยสัญชาติไทยที่ยื่นต่อศาลชั้นต้นทั่วประเทศจำนวน 188,565 เรื่อง และคำร้องขอปล่อยชั่วคราวของผู้ต้องหา/จำเลย

⁴ กองสารนิเทศและประชาสัมพันธ์. (2554). สำนักงานศาลยุติธรรมเผยแพร่สถิติการปล่อยชั่วคราวในคดีอาญาของศาลชั้นต้น ตั้งแต่เดือนมกราคม-ตุลาคม 2554. สืบค้น 15 มิถุนายน 2557, จาก <http://www.coj.go.th/iprd/system/Bluenews/54/news%2027%20Dec%2054.pdf>.

สัญญาอื่นอีก จำนวน 1,884 เรื่อง รวมเป็น 190,449 เรื่อง โดยศาลชั้นต้นมีคำสั่งอนุญาตปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหา/จำเลยสัญชาติไทย จำนวน 175,268 เรื่อง อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหา/จำเลย สัญชาติอื่นอีก จำนวน 1,328 เรื่อง รวมเป็น 176,650 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 92.75 ของจำนวนคำร้อง ขอลปล่อยชั่วคราวที่ยื่นทั้งหมด หรือกว่า 9 ใน 10 คน ของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยื่นคำร้องขอลปล่อยชั่วคราวจะได้รับการประกันตัว

ศาลเป็นองค์กรในคดีอาญาของรัฐและเป็นประธานในคดีที่เก่าแก่ที่สุดในกระบวนการ ยุติธรรม ศาลเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ คำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาลมี “สภาพเด็ดขาด ทางกฎหมาย” (Rechtskraft) กล่าวคือ เมื่อศาลได้พิพากษาคดีและคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วก็จะ ดำเนินคดีใหม่ในเรื่องเดียวกันนั้นอีกไม่ได้ โดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น คำพิพากษาย่อมถึงที่สุด หรือมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางรูปแบบ (formelle Rechtskraft) หมายความว่า คดีนั้นเป็น อันเสร็จสิ้นลงและไม่อาจขอให้มีการเปลี่ยนแปลงคำชี้ขาดในคำพิพากษานั้น ได้อีกต่อไปโดยการ ขอให้ทบทวนแก้ไข ส่วนคำพิพากษาเด็ดขาด ซึ่งมีสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายในทางเนื้อหา (materielle Rechtskraft) เป็นเรื่องของผลการที่คำพิพากษานั้นถึงที่สุดอันเป็นเรื่องของเนื้อหาของ คดี⁵ โดยตามคำนิยามของคำว่า “ศาล” ตามมาตรา 2(1) นอกจากคำว่า “ศาลยุติธรรมซึ่งมีอำนาจทำ การอันเกี่ยวกับคดีอาญา” แล้วยังมีอีกคำหนึ่ง คือ “ผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับ คดีอาญา” ซึ่งตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม บัญญัติว่า

“มาตรา 24 ให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งมีอำนาจดังต่อไปนี้

- (1) ออกหมายเรียก หมายอาญา หรือหมายสั่งให้ส่งคนมาจากหรือไปยังจังหวัดอื่น
- (2) ออกคำสั่งใดๆ ซึ่งมีใช้ไปในทางวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี”

คำว่า “ผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญา” ตามนิยามของคำว่า “ศาล” ตามมาตรา 2(1) นั้น หมายถึง อำนาจของผู้พิพากษาแต่ละคนตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 24 แห่งพระ ธรรมนูญศาลยุติธรรม

“มาตรา 58 ศาลมีอำนาจออกคำสั่งหรือหมายอาญาได้ภายในเขตอำนาจตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา”

และกำหนดให้อำนาจดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 16 ซึ่งบัญญัติให้อำนาจศาล อำนาจผู้พิพากษา อำนาจพนักงานอัยการ และอำนาจพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ ในการที่จะปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ต้องเป็นไปตามกฎหมายและ ข้อบังคับทั้งหลายอันว่าด้วยการจัดตั้งศาลยุติธรรม

⁵ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 8) (น. 566). เล่มเดิม.

การปล่อยชั่วคราวหรือการประกัน เป็นมาตรการอย่างหนึ่งในคดีอาญา ซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อผ่อนคลายการจำกัดเสรีภาพในร่างกายหรือเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของผู้ต้องหาหรือจำเลยอันเนื่องมาจากหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย (in dubio pro reo)⁶ ในระหว่างถูกดำเนินคดี ทั้งนี้เพราะในกรณีที่มีความจำเป็นต้องเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ โดยเริ่มขึ้นเมื่อมีการควบคุมหรือขัง หากแต่ว่าการปล่อยชั่วคราวจะต้องสร้างความมั่นใจให้กับรัฐได้ เนื่องจากรัฐคำนึงถึงแต่เพียงว่า จะต้องเป็นหลักประกันที่เพียงพอว่า หากปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไปแล้ว รัฐจะยังคงมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดี หรือป้องกันการหลบหนี และผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อพยานหลักฐาน หรือก่อให้เกิดอันตรายต่อบุคคลอื่นหรือชุมชน หรือไปกระทำความผิดซ้ำ การขอให้ปล่อยตัวเพราะเห็นว่าไม่จำเป็นต้องขังไว้ระหว่างสอบสวนตามมาตรา 72(2) และการขอให้ปล่อยผู้ต้องหาเพราะมีคำสั่งไม่ฟ้องตามมาตรา 72(3) เป็นการดำเนินการสอบสวนพิจารณาที่เป็นการบอกกล่าว⁷ ดังนั้น หากบุคคลใดไม่มีหลักประกันก็ต้องถูกคุมขังในคุกหรือไม่ เมื่อได้ศึกษาตัวบทกฎหมายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 110 ก็จะพบว่ากฎหมายไม่ได้เขียนไว้ว่า การปล่อยชั่วคราวจะต้องมีหลักประกัน เพียงแต่ระบุไว้ว่า ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 5 ปีขึ้นไป ผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราวต้องมีประกัน และจะมีหลักประกันด้วยหรือไม่ก็ได้ นั่นคือ ต้องมีสัญญาประกัน คือสัญญาที่ระบุว่าจะมาตามกำหนดการเรียก การนัด แต่ไม่จำเป็นต้องมีหลักประกัน ส่วนคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี หรือในคดีอย่างอื่นจะปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลย หรือมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้ หากปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันเลย ก่อนที่จะปล่อยไป ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะมาตามนัดหรือหมายเรียก เท่านั้น จึงเห็นว่าหากไม่มีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี จะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือจะก่ออันตรายประการอื่นแล้ว ก็จะต้องปล่อยตัวหรือปล่อยชั่วคราวในทุกกรณี แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า เจ้าพนักงานหรือศาลกลับเรียกหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติของประเทศไทยที่ไม่สอดคล้องกับหลักการทางวิชาการ

อีกทั้ง หลักที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนพึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวนี้ไม่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพียงแต่ปรากฏอยู่ในระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว พ.ศ.2548 แม้ว่าจะมีการวางแนวปฏิบัติในการพิจารณาสั่งปล่อยชั่วคราวไว้ให้แก่ศาลจะมีข้อดีก็ตาม แต่การวางแนวปฏิบัติดังกล่าวมิไว้สำหรับเป็นแนวทางให้ศาลใช้ดุลพินิจมิได้มีผลบังคับเหมือนกฎหมายวิธีสบัญญัติ จึงไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย และเป็นผลเสียซึ่งกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล เพราะเกิดความเหลื่อมล้ำในทางปฏิบัติที่

⁶ แหล่งเดิม.

⁷ แหล่งเดิม.

บุคคลมีฐานะทางการเงินและเศรษฐกิจดีเยี่ยมได้เปรียบกว่าบุคคลที่มีฐานะยากจน เพราะบุคคลเหล่านี้ไม่มีหลักประกันหรือทรัพย์สินเงินทองแต่อย่างใดที่จะนำมาใช้เป็นหลักประกันหรือแม้แต่จะหาบุคคลใดๆ มาเป็นประกันให้แก่ตนได้ จึงเกิดกลุ่มคนที่เข้ามาแสวงหาประโยชน์จากช่องว่างของกฎหมายและความทุกข์ยากของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยการเสนอตนเข้ามาทำสัญญาประกันและเสนอหลักทรัพย์เพื่อวางเป็นหลักประกันให้ แล้วเรียกร้องเอาผลประโยชน์ค่าตอบแทนที่สูงอย่างไม่เป็นธรรม บีบคั้น เอารัดเอาเปรียบผู้ต้องหาหรือจำเลยเหล่านั้น ในนามของนายประกันอาชีพ หรือพวกตืดโรงตืดศาล (เรียกคนที่ชอบพลอยประสม หาเศษ หาเลย หรือหารายได้เล็กๆ น้อยๆ ตามโรงศาลว่า พวกตืดโรงตืดศาล)⁸ สร้างความเดือดร้อน ฉกฉวยโอกาสจากผู้ต้องหาหรือจำเลยผู้ตกทุกข์ได้ยาก ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นการซ้ำเติมให้ต้องได้รับความเดือดร้อนมากขึ้นไปอีก

ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาก็เกิดขึ้นและสร้างความเสมอภาคเท่าเทียมกันให้กับผู้ต้องหาหรือจำเลย หากศาลพิจารณาถึงความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐให้มากขึ้น และใช้อำนาจจากกฎหมายที่บัญญัติให้มีผลสภาพบังคับอย่างมีประสิทธิภาพ โดยสร้างเครื่องมือที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจภายใต้ขอบเขตแห่งกฎหมายในการพิจารณาสั่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยการกำหนดเงื่อนไขและข้อกำหนดต่างๆ ให้แก่ผู้ได้รับการปล่อยชั่วคราวได้ การวางมาตรการควบคุมหรือกำหนดเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวให้มีความเหมาะสมกับลักษณะความผิดประเภทต่างๆ และสมควรที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราวในแบบวิธีการที่เหมาะสม และไม่ยึดโยงหรือเห็นแก่หลักประกันที่เป็นเงินสดหรือหลักทรัพย์ ประกอบกับการพิจารณาในส่วนอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมของบุคคล พื้นฐานครอบครัว สถานะทางเศรษฐกิจ รวมถึงมีการควบคุมและติดตามผลการปล่อยชั่วคราวโดยการกำหนดเงื่อนไข ก็น่าจะเป็นแนวทางหรือทางเลือกหนึ่งที่จะส่งเสริมให้ระบบการปล่อยชั่วคราวของศาลไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ลดความเหลื่อมล้ำหรือการเลือกปฏิบัติ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ตัวจำเลยหรือผู้ต้องหาปรากฏต่อศาลตามกำหนดนัดหรือหมายเรียก อันจะนำไปสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาลที่มีประสิทธิภาพต่อไป

วิทยานิพนธ์นี้จึงเป็นการศึกษาโดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎี มาตรฐานสากล และนำมาตรการทางกฎหมาย ระบบหรือแบบวิธีต่างๆ จากกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศแคนาดา รวมถึงมาตรการต่างๆ ที่เป็นสากลมาปรับใช้ในการควบคุมตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐระหว่างการปล่อยชั่วคราวโดยให้ศาลใช้อำนาจในการกำหนดเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ มาตรา 108 วรรคสาม ให้มี

⁸ จาก พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (น. 353), โดยราชบัณฑิตยสถาน, 2526, กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นการทบทวนปัญหาที่เกิดขึ้น เปรียบเทียบ ปรับปรุง และพัฒนา กฎหมายของไทยในปัจจุบันให้มีความเหมาะสมกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และสภาพปัญหาของ เรือนจำ รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบังคับคดีนายประกัน พร้อมทั้งศึกษารณีการนำวิธีและ มาตรการต่างๆ ที่ใช้บังคับอยู่ในต่างประเทศ วิธีการหรือมาตรการอื่นๆ ทางวิธีพิจารณาความที่ อาจจะนำมาปรับใช้กับการปล่อยชั่วคราวของประเทศ เพื่อสร้างแนวทางในการปฏิบัติที่ชัดเจน ยิ่งขึ้น เนื่องจากในประเทศไทยการบัญญัติตัวบทกฎหมายโดยการวางมาตรการควบคุมหรือการ กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีทางเลือก ให้ศาลใช้น้อยเกินไปไม่เหมือนกับกฎหมายต่างประเทศ เช่น การวางข้อกำหนดห้ามเดินทางออก นอกพื้นที่ที่ผู้พิพากษาได้กำหนดไว้ ห้ามเปลี่ยนแปลงที่อยู่ ห้าม ไปยังสถานที่ที่ผู้พิพากษา กำหนดไว้ ให้รายงานตัวต่อผู้พิพากษากรณีเดินทางออกนอกเขตพื้นที่ ให้มาศาลตามกำหนดนัดเป็นระยะๆ นอกจากนี้ หากปล่อยชั่วคราวโดยวางมาตรการควบคุมหรือกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวแล้ว เมื่อ ผู้ต้องหาหรือจำเลยผิดเงื่อนไข ผิดสัญญาประกัน หรือหลบหนีไป ควรจะมีวิธีการหรือมาตรการ ป้องกัน และใช้บังคับกับบุคคลผู้ได้รับการปล่อยชั่วคราวเหล่านั้น โดยอาจกำหนดฐานความผิดไว้ใน ประมวลกฎหมายอาญาหรือประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อกำหนดบทลงโทษในการ หลบหนีสัญญาประกัน ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับการสั่งปล่อยชั่วคราวของผู้พิพากษา และ เป็นหลักประกันว่าผู้ได้รับการปล่อยชั่วคราวจะปฏิบัติตามเงื่อนไขในสัญญาประกัน จะมาปรากฏตัว ต่อหน้าศาลตามกำหนดนัดหรือการเรียก และมีความเกรงกลัวต่อการกระทำความผิดมากยิ่งขึ้น

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะวิเคราะห์ความเหมาะสมเพื่อการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายของไทย ให้มีความทันสมัย ละเอียด ชัดเจนและมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้ โดยการกำหนดมาตรการ ควบคุมหรือเงื่อนไขต่างๆ ในการปล่อยชั่วคราวไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอย่าง เป็นลายลักษณ์อักษรให้มีผลบังคับใช้อย่างชัดเจน โดยที่ศาลสามารถใช้ดุลพินิจภายใต้อำนาจที่ กฎหมายบัญญัติไว้ใน การกำหนดเงื่อนไข และผู้ได้รับการปล่อยชั่วคราวจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งศาล และอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ศาลกำหนด เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม และเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ ประชาชน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความหมาย แนวคิดทฤษฎี และมาตรฐานสากลเกี่ยวกับอำนาจศาลในการกำหนด เงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวในระบบกฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายต่างประเทศ
2. เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาในการสั่งอนุญาต ให้ปล่อยชั่วคราว

3. เพื่อศึกษาอำนาจศาลในการกำหนดเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวของต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการวางหลักเกณฑ์หรือวิธีปฏิบัติในการปล่อยชั่วคราวของประเทศไทย

4. เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาระบบกฎหมายไทย โดยเฉพาะการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยให้ระบุรายละเอียดเงื่อนไขหรือมาตรการต่างๆ ในการปล่อยชั่วคราวให้มีความชัดเจนและมีผลบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐต้องเป็นการเอาตัวไว้เพราะความจำเป็นเพื่อให้ลู่วัตถุประสงค์ 1) เพื่อให้การดำเนินคดีได้เป็นไปโดยเรียบร้อย และ 2) เพื่อประกันการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในการดำเนินคดี ความจำเป็นที่ต้องเอาบุคคลไว้ในอำนาจรัฐนั้นแท้จริงแล้วคือเหตุแห่งการออกหมายจับและเหตุแห่งการออกหมายขัง ซึ่งมีทั้ง “เหตุที่เป็นเหตุหลัก” คือ เหตุอันควรเชื่อว่า จะหลบหนี เหตุอันควรเชื่อว่าจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน และเหตุอันควรเชื่อว่าก่ออันตรายประการอื่น เมื่อกรณีใดมีเหตุที่เป็นเหตุหลักแล้ว การเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐย่อมมีความจำเป็นเสมอ และส่งผลต่อไปว่าการปล่อยตัวชั่วคราวย่อมกระทำไม่ได้ ส่วน “เหตุที่เป็นเหตุรอง” นั้นคือเหตุแห่งความร้ายแรงของความคิด กรณีใดมีเหตุที่เป็นเหตุรองอาจมีการปล่อยชั่วคราวได้ตามสิทธิที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เพราะตามกฎหมายผู้ต้องหาหรือจำเลยยังบริสุทธิ์อยู่ กฎหมายกำหนดเรื่องการปล่อยชั่วคราวขึ้นมาเพื่อเป็นมาตรการผ่อนคลายการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ โดยกำหนดให้ศาลพิจารณาถึงความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ และกำหนดรูปแบบของการปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีการเรียกหลักประกันหรือเรียกหลักประกันแต่ควรเป็นจำนวนน้อยที่สุด และให้เจ้าพนักงานหรือศาลกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่หรือเงื่อนไขอื่นใดให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือป้องกันภัยอันตราย หรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการปล่อยชั่วคราว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 วรรคสาม ซึ่งเครื่องมือที่กำหนดให้ศาลใช้เป็นเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวตามกฎหมายไทยนั้นยังมีไม่มากเหมือนเช่นกฎหมายของต่างประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศแคนาดา ที่ได้กำหนดเงื่อนไขต่างๆ ไว้อย่างชัดเจนและเพียงพอที่จะให้ศาลได้นำไปใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะความคิดของผู้ต้องหาหรือจำเลย รวมถึงมีการควบคุมและติดตามผลการดำเนินงานเพื่อนำผลสรุปที่ได้ไปพัฒนาและวางระบบกฎหมายให้มีประสิทธิภาพต่อไป

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาจากเอกสารภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ เพื่อการรวบรวมข้อมูล ให้เป็นระบบอันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะ โดยศึกษาระบบกฎหมายของต่างประเทศที่เป็นระบบกฎหมายซีวิลลอว์และคอมมอนลอว์ ได้แก่ สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศแคนาดา เพื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทย โดยได้ทำการศึกษางานวิจัยของไทยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีความแตกต่างจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้โดยยังไม่มีการศึกษาถึงอำนาจศาลในการกำหนดเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 วรรคสาม

ในเรื่องนี้มีวิทยานิพนธ์เรื่อง “การปล่อยชั่วคราวโดยกำหนดเงื่อนไข” โดยอารีย์พร กลั่นนุรักษ์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต พ.ศ. 2545 ซึ่งได้ทำการศึกษาก่อนการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2551 เกี่ยวกับการนำมาตรการอื่นมาใช้แทนหลักประกันทางทรัพย์สิน คือ การให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการปล่อยชั่วคราวไปโดยกำหนดเงื่อนไขอย่างใด ๆ แทนการเรียกประกันหรือหลักประกัน หากผู้ได้รับการปล่อยชั่วคราวไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ก็ควรจะถูกยกเลิกหรือกำหนดเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวให้เข้มงวดยิ่งขึ้น และอาจมีความคิดฐานหลบหนีประกัน โดยศึกษาในระบบกฎหมายของประเทศในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้ ใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลแบบวิจัยเอกสาร (DOCUMENTARY RESEARCH) โดยศึกษาจากบทบัญญัติกฎหมาย หนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ บทความวารสาร วิทยานิพนธ์ คำพิพากษาศาลฎีกา และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ด้วยการบรรยาย วิเคราะห์ เปรียบเทียบ และปรับปรุงหลักกฎหมาย เพื่อมุ่งหาหลักเกณฑ์และวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมที่จะนำมาใช้กับประเทศไทย นอกจากนี้ ศึกษาถึงความหมายของกฎหมายที่บัญญัติไว้ โดยศึกษาจากคำอธิบาย ความหมาย แนวคิด ทฤษฎีและคำพิพากษาศาลฎีกาเพื่อใช้วิเคราะห์ปัญหา อันจะนำไปสู่การหาแนวทางแก้ไขหรือหาทางออกของปัญหา

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงความหมาย แนวคิดทฤษฎี และมาตรฐานสากลเกี่ยวกับอำนาจศาลในการกำหนดเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวในระบบกฎหมายของประเทศไทย และกฎหมายต่างประเทศ

2. ทำให้ทราบหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาในการสั่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว
3. ทำให้ทราบถึงอำนาจศาลในการกำหนดเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวของต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการวางหลักเกณฑ์หรือวิธีปฏิบัติในการปล่อยชั่วคราวของประเทศไทย
4. ทำให้มีแนวทางในการปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาระบบกฎหมายไทย โดยเฉพาะการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยการเพิ่มรายละเอียดเงื่อนไขหรือมาตรการต่างๆ ในการปล่อยชั่วคราวให้มีความชัดเจนและมีผลบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ